

Бейкун А. Л.

провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
(правового забезпечення військ (сил)) Національного університету оборони
України імені Івана Черняхівського, кандидат юридичних наук, доцент

***СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ МІНІСТЕРСТВА
ОБОРОНИ УКРАЇНИ З ОГЛЯДУ НА ЇХ ПРОФЕСІЙНО-ЯКІСНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ***

Не підлягає сумніву, що сучасна державна військова політика як комплекс узгоджених заходів, зокрема, у галузі правового забезпечення, повинна бути спрямована на підвищення якості та ефективності функціонування Міністерства оборони України та Збройних Сил України в цілому та приділяти особливу увагу керівному складу, зміцненню відповідальності, незалежності та самостійності його діяльності. Зазначене об'єктивно передбачає зростання вимог, що висуваються до осіб відповідного посадового статусу, у тому числі до рівня професійної підготовки та особистісних якостей.

Питання психологічно-правового забезпечення кадрової політики в системі Збройних Сил України були актуальними завжди: як з практично-прикладної точки зору, так і науково-дослідницької [1]. На необхідності «...створення умов для формування необхідного кадрового потенціалу Збройних Сил, військовослужбовців-професіоналів нового покоління – професійно підготовлених, з високими морально-діловими якостями, здатних якісно вирішувати складні військово-професійні завдання, спроможних очолювати військові підрозділи і частини в умовах, що динамічно змінюються...» [2] завжди наголошували нормативно-правові акти, керівні настанови та розпорядчі рішення Міністерства оборони України. Проте, саме у даний час спостерігається тенденція психологічно-методичного та нормативного «відокремлення» психологічного забезпечення військовослужбовців ЗСУ різних, так би мовити, «цільових» категорій. Зазначена тенденція «зміщення акцентів» розвивалася поступово, що не важко прослідити за динамікою прийняття відповідних відомчих нормативно-правових актів: від положень, що регулюють загальні повноваження військово-лікарських комісій та експертиз щодо невизначеного кола суб'єктів, які призиваються на військову службу, до «вузькоспеціальних» положень, методик та інструкцій, що мають на меті якісний відбір професійно-придатних осіб певної категорії, наприклад «кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів» [3-5]. Отже, «базова» відомча нормативно-правова основа психологічного забезпечення, що визначає повноваження посадових осіб та фахівців (лікарів та психологів) та відповідний процесуальний механізм їх дій при здійсненні професійного відбору, доповнюється нормативними документами та методиками, що

регулюють відбір суб'єктів певних категорій. І така «схема» правовідносин суб'єктно-об'єктного складу не випадкова, оскільки найбільш вдало відповідає потребам все більш жорсткого та вимогливого, але, водночас, і більш гнучкого відбору кандидатів.

Цілком зрозуміло, що нормативна урегульованість психологічного вивчення та супроводження осіб, які висуваються на заміщення керівних та інших посад з відповідним обсягом компетенції в системі Міністерства оборони України – це лише питання часу.

Наприкінці 2012 року ряду наукових підрозділів Міністерства оборони та Збройних Сил України було поставлене спільне завдання у формі науково-дослідної роботи щодо відпрацювання організаційно-правових основ застосування процедури поглибленого психологічного вивчення осіб офіцерського складу, які висуваються до призначення на посади номенклатури призначення Міністра оборони України. «Відштовхнувшись» від змодельованого визначення категорії «соціально-психологічне вивчення» (що являє собою комплекс професійно-оціночних заходів, що здійснюється уповноваженими особами, які мають відповідну кваліфікацію і допуск для проведення відповідних заходів і спрямований на комплексну і динамічну оцінку психологічних та соціально обумовлених якостей особистості, що визначають: психологічну адаптованість та ступінь засвоєння соціальних норм і цінностей, необхідних для військово-професійної діяльності), представники робочої групи мусили вирішувати широке коло складних нормативно-процесуальних питань.

Звернення до вже існуючого досвіду прийняття відповідних нормативних документів та методик іншими міністерствами та відомствами, що уповноважені на виконання функцій держави, пов'язаних з забезпеченням суверенітету, територіальної цілісності, законності та правопорядку дало позитивну інформацію щодо механізму такого прийняття та введення у дію [6-8]. Разом з тим, функціональна специфіка діяльності Збройних Сил виключала можливість будь-якої компіляції змістовної частини таких актів.

З огляду на чинну проблематику, найбільш доцільно звернути увагу на «Інструкцію про порядок поглибленого психологічного обстеження кандидатів на керівні посади органів внутрішніх справ України», що затверджена наказом МВС України № 842 від 28.07.2004 р., у розділі 1 якої, зокрема, зазначено: «1.1. Поглиблене психологічне обстеження кандидатів на керівні посади органів та підрозділів внутрішніх справ України (далі - кандидати) здійснюється з метою поліпшення якості відбору керівників шляхом глибокого вивчення і врахування їх індивідуально-психологічних властивостей...» [6]. Чинна Інструкція також деталізує етапи психологічного обстеження та містить відповідні технології поглибленого психологічного обстеження на кожному з відповідних етапів. За результатами поглибленого психологічного обстеження уповноваженою

особою складається довідка з одним із запропонованих варіантів висновку про психологічну придатність кандидата до здійснення управлінської діяльності на конкретній керівній посаді.

До речі, особливу практичну цінність (з огляду на дотримання загальногромадянських прав кандидатів чи висуванців, які підлягають психологічному дослідженню) складають п.п. 1.7-1.9 зазначеної Інструкції в частині забезпечення збереження інформації про кандидатів, що стала відома у зв'язку з їх обстеженням та основ відповідальності для посадових осіб, які можуть бути потенційно винними у несанкціонованому розповсюдженні такої інформації. Більш того, у двох абзацах (п.п. 1.8-1.9) досить вдало визначений «двоступеневий» рівень такої відповідальності: щодо «...дотримання режиму обмеження доступу до конфіденційної інформації при здійсненні поглиблених психологічних обстежень кандидатів на керівні посади, збереження отриманих відомостей...» - для «працівників служби психологічного забезпечення та підрозділів по роботі з персоналом, які безпосередньо з нею працюють», а щодо «...забезпечення умов» такого дотримання – для «керівників органів та підрозділів внутрішніх справ» [6].

Отже, проведений аналіз нормативно-правових актів з питань психологічного забезпечення, зокрема, психологічного вивчення військовослужбовців, співробітників та атестованих працівників інших військових формувань і правоохоронних структур викликав об'єктивну необхідність зосередитись на таких складових:

а) відпрацюванні загальної структури, а точніше, процесуального механізму впровадження правових основ психологічного вивчення осіб певної категорії в системі Міністерства оборони України;

б) відпрацюванні проектів відомчих нормативно-правових актів та розпорядчих рішень, що «запускають» відповідний процесуальний механізм в системі Міністерства оборони та Збройних Сил України.

Зазначений обсяг роботи дозволив акумулювати певні висновки стосовно необхідності:

1. Запровадження та введення у правове поле специфічного термінологічного апарату (певні психологічно-правові терміни та змістовні категорії не існували взагалі, або у чинній редакції не були «пристосовані» до потреб правової конструкції, що запроваджується у зв'язку з необхідністю проведення певних психологічних процедур з визначеною категорією осіб).

2. Введення додаткового механізму відповідальності за збереження інформації (щоправда, запропонований у проекті механізм відповідальності за змістом є, скоріше, диспозитивним, відсилочним, оскільки не «виписані»: коло суб'єктів відповідальності, її міра, повноваження суб'єктів накладення видів (форм) відповідальності, власне зазначені види та безпосередньо процесуальний механізм притягнення до неї). Разом з тим, це, скоріше, не вада,

а намагання зберегти змістовну «цілісність» запропонованих на розгляд і затвердження проектів відомчих нормативних актів та методик з психологічного вивчення.

3. Запровадження правових засад психологічного забезпечення у формі психологічного вивчення кандидатів дозволяє це зробити тільки шляхом відносно складного процесуального механізму впровадження відповідних забезпечуючих правових норм. «Запроваджуючий механізм» виглядає таким чином: «Накази Міністра оборони України про:

- затвердження Інструкції про порядок психологічного вивчення осіб офіцерського складу, які висуваються до призначення на посади номенклатури призначення Міністра оборони України;

- затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення психологічного вивчення осіб офіцерського складу, які висуваються до призначення на посади номенклатури призначення Міністра оборони України;

- затвердження відповідних змін до ряду змістовно узгоджуваних відомчих нормативних актів з питань психологічного забезпечення військовослужбовців, зокрема «Положення про Вищу атестаційну комісію Міністерства оборони України», затвердженого наказом Міністра оборони України від 18.08.2013 № 413.

4. Введення «забезпечуючого» механізму захисту конституційних та загальногромадянських прав військовослужбовців, що повинні проходити через відповідні процедури цілеспрямованого психологічного вивчення, спостереження, тестування, співбесіди тощо, насамперед, шляхом застосування принципу добровільності проходження, що підтверджується: як наданням письмової згоди кандидатом на проведення комплексу заходів, що охоплюються поняттям «психологічне вивчення», так і вже згаданих положень щодо заборони розголошення інформації, зібраної про кандидатів шляхом застосування зазначених заходів.

Отже, нормативне закріплення у Збройних Силах України психологічного вивчення кандидатів на керівні посади номенклатури призначення Міністра оборони України дозволить зробити правові основи психологічного забезпечення діяльності ЗСУ більш цілісними та логічно довершеними. Крім того, правове забезпечення проведення психологічного вивчення кандидатів на посади, які належать до номенклатури призначення Міністра оборони України є актуальним як для визначення ступеня відповідності їх індивідуальних професійно важливих психологічних якостей, що сприяють його подальшій успішній військово-професійній діяльності, так і для прогнозування ефективності їх майбутньої управлінської діяльності. Застосування правового механізму психологічного вивчення кандидатів на вищу посаду дозволить більш повно оцінити їх професійні та особистісні якості та підвищить об'єктивність при обґрунтуванні та прийнятті кадрових рішень.

Список використаних джерел:

1. Татарінов Є.В. Психологічні особливості розвитку кар'єрних домагань офіцерів Збройних Сил України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психолог. наук: спец. 19.00.09 «Психологія діяльності в особливих умовах» / Є.В. Татарінов. – Київ, 2011. – 20 с.
2. Про затвердження Концепції кадрової політики в Збройних силах України, наказ Міністра оборони України від 27.11.2007 р. № 659 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/index.php?lang=ua&part=manpower_policy&sub - Заголовок з екрана.
3. Про затвердження Положення про військово-лікарську експертизу в Збройних Силах України, наказ Міністра оборони України від 14.08.2008 № 402; зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 17.11.2008 за № 1109/15800 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z1109-08> - Заголовок з екрана.
4. Про затвердження Інструкції з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України, наказ Міністра оборони України від 15.05.2012 № 325; зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 06.06.2012 за № 911/21223 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/z0911-12> - Заголовок з екрана.
5. Про затвердження Інструкції з організації та проведення професійного психологічного відбору кандидатів на навчання у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів, наказ Міністра оборони України від 09.07.2009 № 355; зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 22.09.1998 за № 893/16909 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0893-09> - Заголовок з екрана.
6. Про затвердження Інструкції про порядок поглибленого психологічного обстеження кандидатів на керівні посади органів внутрішніх справ України, наказ МВС України від 28.07.2004 № 842; зареєстровано в Міністерстві юстиції України від 27.10.2004 за № 1371/9970 // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1371-04> - Заголовок з екрана.
7. Про затвердження Положення про організацію психологічного забезпечення діяльності Державної прикордонної служби України”, наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України № 829 від 06.10.2008 р. // [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/uid=1078.25149.0> - Заголовок з екрана.
8. Про затвердження Інструкції про порядок організації та проведення професійно-психологічного відбору кандидатів для проходження військової служби за контрактом у Державній прикордонній службі України, наказ Адміністрації Державної прикордонної служби України № 354 від 15.05.2009 р.

// [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0771-06> - Заголовок з екрана.